

Gelezen

L. Dasberg e.a., *Het kinderboek als opvoeder*. Twee eeuwen pedagogische normen en waarden in het historische kinderboek in Nederland. Assen, Van Gorcum, 1981, f 52,50.

J. Vos, *Feit en fictie*. Over de didactiek van het jeugdboek in de klas. Purmerend, Muusses, 1981, f 36,70.

Drie jaar na de publikatie van Anker/Boland (1978) en vijf jaar na Van der Geest/Swüste (1976) heeft het jaar 1981 ons twee belangwekkende boeken opgeleverd op het terrein van de jeugdliteratuur: eerst dat van Dasberg, een paar maanden later dat van Vos. Het één ligt in dikke stapels in de grote boekhandels, het andere moet je meestal bestellen. Het kan soms vreemd gaan in het wereldje van de boekverkopers.

Henk van Setten (1982) heeft van de studie van Dasberg niet veel heel gelaten. Ten onrechte, dunkt mij, maar dat tonen de hoofdzakelijk methodologische replieken en dupliek in Comenius nr. 7 helaas niet overtuigend aan. Het boek bestaat uit twee delen. Deel 1 heet "Spoorzoeken in de historie van het kinderboek" (p. 1-100), deel 2 rapporteert het onderzoek naar de inhoudelijke ontwikkeling van het Nederlandstalige kinderboek sinds 1800 (p. 101-422). Terecht merkt Van Setten (1982, p. 281) op, dat beide delen los van elkaar staan: "In het eerste, theoretische deel wordt nergens de informatie benut uit het tweede deel, dat de kinderboeken behandelt. In dat tweede deel wordt niet dan terloops op het eerste teruggegrepen. Theorieën over kind en kinderboek worden dan ook nergens systematisch met de inhoud van de bekeken oude kinderboeken in verband gebracht. Een conclusie die beide delen alsnog met elkaar had kunnen verbinden, ontbreekt geheel. Daarvoor is de thematiek die in beide delen aan de orde komt ook te verschillend: eigenlijk is hier sprake van twee totaal verschillende boeken in één band". Niettemin lijkt elk deel afzonderlijk me zeer de moeite waard: deel 1 om de belangwekkende pedagogische theorie -al is het geheel vanuit historisch-pedagogisch oogpunt wellicht niet zo sterk-, deel 2 om het wat en het hoe van het onderzoek. Het publiek waarvoor beide delen bestemd zijn, is echter verschillend. Deel 1 is voor een groot publiek van ouders, pedagogen, onderwijskundigen, leerkrachten, bibliothecarissen, onderwijsbegeleiders, vakdidactici, lerarenopleiders etc. interessant, deel 2 is dat alleen voor onderzoekers, dus voor universitaire medewerkers. Een afzonderlijke uitgave van beide delen zou menigeen driekwart van de prijs bespaard hebben.

Deel 1 heeft me aan het denken gezet -en de sporen daarvan vindt men in *Tegenspraak* (Griffioen e.a. 1982) terug-, vooral Dasbergs opvatting dat het kinderboek naast het gezin, de school en de *peergroup* een vierde milieu vormt en derhalve grensverleggend in kennis en waarden moet zijn. Het jeugdboek, aldus Dasberg, dient dan ook niet zozeer aan te sluiten bij de leefwereld (de uiterlijke omstandigheden) van de jonge lezer als wel bij de beleavingswereld (het geheel van gedachten, gevoelens, meningen): "Het boek als fourageur van de beleavingswereld krijgt daarmee de functie van wat Langeveld beschreef als de verborgen plaats in het leven van het kind" (p. 93).

Dasberg schuwt de normatieve pedagogiek niet, Vos evenmin -hij komt duidelijk uit de school van Imelman- en dat is de sympathieke verwantschap tussen deze beide zo verschillende boeken. In *Feit* en *fictie* is vooral een leraar en een lerarenopleider aan het woord, niet zozeer een onderzoeker als wel een erudiet en belezen auteur, die veel en interessante informatie over jeugdliteratuur en onderwijs bij elkaar zet en de praktijk van het onderwijs met een hoofdstuk 5 ("Werken met jeugdboeken in de klas") uitstekende diensten bewijst.

Als het tot een herdruk van dit boek komt -wat wenselijk ware-, vraag ik me af of de auteur zich niet ergens moet uitspreken over het fenomeen *Tikker*, *Klapper* en *Bumper*, of hij niet op pagina 216 de bevindingen van Bina (1981) zou moeten verwerken en of hij niet in het onderzoekshoofdstuk (7) dit boek van Dasberg zou moeten bespreken. Verder vraag ik me af waarom in het hele boek het leerplan van de Vrije Scholen niet voorkomt noch de denkbeelden die daarachter zitten. Er is tenslotte geen tak van onderwijs waarin de overdracht van het culturele erfgoed zo belangrijk is en zo gereguleerd aan de orde komt.

Zoals gezegd: *Feit* en *fictie* geeft veel interessante, bruikbare en praktische informatie. In de veelheid ervan zit tevens de zwakte opgesloten. Er is teveel naast elkaar gezet, er is teveel gecompileerd, er is te weinig gekozen, er is teveel een enerzijds en een anderzijds. Waar kritiek voorkomt, wordt eerder de indruk gewekt dat dat iets obligaats is dan dat er een duidelijke antropologische of pedagogische motor achterzit. Stereotype zinnestelsels als "Natuurlijk zijn er ook wel bezwaren aan te voeren" verwijzen naar een gedachteloos denken dat me het meest trof in de klakkeloze opname van het volgende citaat op pagina 118: "Since that time (...) realism in children's literature has grown to include not only abortion, illegitimacy, drugs and divorce, but also homosexuality, organized crime, and murder." Vos schrijft niet moeilijk, integendeel. Maar ik ben afkerig van zich uitdijende zinnen als:

Natuurlijk zijn er ook een aantal bezwaren tegen de aanpak van hem aan te voeren. Ten dele zijn die identiek aan de bezwaren tegen de wijze waarop Klingberg zijn boek heeft gestructureerd. Beiden gaan uit van het communicatiemodel, ik heb in hoofdstuk 1

uiteengezet, dat dit bezwaarlijk kan zijn: het werkt een zekere starheid in de hand, omdat het de aandacht richt op het algemene, met verwaarlozing van het bijzondere. Hoewel ik ervan overtuigd ben, dat het leesgedrag van kinderen in belangrijke mate door sociale factoren wordt bepaald, ben ik tevens van mening, dat lezen een individueel proces is (p. 215).

Daar kan evengoed staan:

Het bezwaar tegen Nauck's werkwijze is dat zij te zeer betrekking heeft op de *sociale* factoren van het lezen ten koste van de aandacht voor het *individuele* karakter ervan.

Methodologisch interessant is de manier waarop Dasberg haar onderzoek heeft aangepakt. Om zich een beeld te vormen van wat er aan de hand is, gebruikt ze de boeken die kinderen in handen gekregen hebben. Bij onderzoek van zaken als doelstellingen, differentiatie, vernieuwingen etc. zou iets dergelijks denkbaar zijn. Niet wat er door respondenten (leerkrachten bijvoorbeeld) over iets gezegd wordt, maar een directe inhoudelijke analyse van een corpus boeken moet antwoord geven op de vraag naar de praktijk van het een of ander. In het kwalitatieve empirische onderzoek is het niet ongebruikelijk dat men zich baseert op documenten en voor de lezers van dit tijdschrift lijkt dat meer aanbevelenswaardig dan de tijdverslindende enquêtes die van tijd tot tijd je brievenbus binnenvallen (ik deponeer ze trouwens tegenwoordig direct in de prullenmand).

Ook Vos staat stil bij de studie van jeugdliteratuur. Hij geeft een opsomming van de correlaten van het literatuurwetenschappelijk onderzoek, respectievelijk de historische, biografische, structuralistische en literair-sociologische benadering. De vraag is of er niet een eigensoortig pedagogisch onderzoek bestaat of zou moeten bestaan, waarvoor literatuurwetenschap, kunstgeschiedenis, didactiek, pedagogiek, sociologie en dergelijke inhoudelijk en methodologisch de flankerende disciplines zijn. In ieder geval maakt dit hoofdstuk van Vos duidelijk, dat er in Nederland nog heel wat te doen is.

Ondanks de overbodige omvang van het boek van Dasberg en de vele slordigheden erin, en ondanks het compilatieve karakter van Vos' werk zijn het beide bruikbaar en mogelijk inspirerende boeken voor de lezers van *Spiegel*.

Groningen, najaar 1982

Jan Griffioen

Bibliografie

Anker, J. & J. Boland, *Jeugdboeken in de klas*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1978 (DCN-cahier 7)

Bina, V., *Over liefde en avontuur. Een sociologische verkenning van consumptielectuur.* Deventer, Van Loghum Slaterus, 1981 (diss.)

Van der Geest, A. & W. Swüste, *Plezier in boeken. Activiteiten rond boeken.* Den Bosch, Malmberg, 1976 (praxisreeks deel 8)

Griffioen, J., e.a., *Tegenspraak. Handelingsoriëntaties voor de leraar Nederlands in het voortgezet (basis)onderwijs.* Groningen, Wolters-Noordhoff, 1982

Hart, H. 't, *Het kinderboek als informatiedrager. Comenius 2* (1982), nr. 7, p. 526-530

Moor, W. de, *Feit en fictie: activiteiten in het hoofd. Leestekens 2* (1981), nr. 2, p. 64-67

Setten, H. van, *Het kinderboek als opvoeder? Comenius 2* (1982), nr. 6, p. 280-287

Setten, H. van, *Waar ging het om? Comenius 2* (1982), nr. 7, p. 532

Tellegen-van Delft, S., *Het kinderboek als opvoeder? Enkele kanttekeningen. Comenius 2* (1982), nr. 7, p. 530-531